

UDK 316.624:343.59-057.874

DOI 10.7251/SVR1307348F

COBISS.BH-ID 3948568

PRIKAZ KNJIGE

NASILJE U ŠKOLI KAO PRODUKT POREMEĆENIH VRIJEDNOSTI U DRUŠTVU

Autora: doc. dr Milomira V. Martića

Izdavač: Nezavisni univerzitet Banja Luka, 2012.

Štampa: Grafid Banja Luka

Nezavisni univerzitet u Banjoj Luci je prepoznao problem o kome govori nova naučna knjiga autora dr Milomira Martića i prihvatio da bude izdavač. Autor se bavi problemom nasilja u društvu, a knjigu je posvetio nasilju u školi kao jednom od važnih segmenata društva. Ovaj vijek je proglašen vijekom nasilja i zbog toga knjiga zaslužuje pažnju čitalaca.

Nasilje u školi je samo segment nasilja koje postoji u društvenom okruženju i svakodnevnom životu. S priličnom sigurnošću bi se moglo tvrditi da je nasilje u školi pojava koja postoji otkad postoji i škola. Ispravnije je možda reći da je ono što sada nazivamo nasiljem u školi bilo oduvijek prisutno u školama i mnogo puta opažano kao nešto što je neizbježno. Takav oblik učeničkog ponašanja, dakle od početaka školstva, zadržao se sve do 90-ih godina 20. vijeka, kada je naprosto eksplodirao u cijelom svijetu i kada se, na sva zvona, počelo govoriti o nasilju u školi. Nasilje u školama i protiv škole je sve rasprostranjenije i dobija sve teže oblike i dimenzije, kako u naprednim zemljama, tako i kod nas. Nasilje u školama je „trend“ u Bosni i Hercegovini i okruženju. Kao i svako drugo nasilje, suprotno je moralnim i pravnim normama ponašanja. Različiti oblici nasilja u školi se sve više u sociološkoj literaturi tretiraju kao proizvod društvene krize, a ono u školama predstavlja oblike nasilja među učenicima, između učenika i nastavnika, između učenika i školskog osoblja, što dovodi do erozije identiteta škole, učenika i nastavnika. Vijekovima je škola smatrana svetim mjestom, koje učenici trebaju poštovati, jer u njoj dolaze do novih saznanja i osposobljavanja za život, pa se zbog toga, nasilje u školama smatra zlom, nešto što je neprirodno i neočekivano.

Koliko god da na prvi pogled izgleda kao unutrašnji problem, sve zaoštreniji oblici nasilja u školama su ipak usko povezani s oblicima i uzrocima nasilja u porodici, u grupi vršnjaka, u okruženju škole, u gradu i

društvu u cjelini. Nasilje u školi kao fenomen ili bolje reći, kao problem 21. vijeka je, nažalost, velikom brzinom stigao i u naše škole, širom Bosne i Hercegovine i Republike Srpske. Kako su rađene odvojene ankete sa nastavnicima, od anketa sa učenicima, autor je došao i do različitih podataka, ali i jedni i drugi su potvrdili činjenicu da je nasilje u školama prisutno i da se dešava svakodnevno. Osim roditelja, grupe vršnjaka i škole, najodgovorniji za pojavu nasilja u školama su mediji, koji svakodnevno pune glave ovim mladim ljudima nasilnim scenama, a prije svega putem TV-a, interneta, mobilne telefonije i video-igara. Sav taj mentalitet medijskog i filmskog nasilja djeluje razorno i dovodi u pitanje norme i vrijednosti na kojima počiva i zajednica i društveni poredak. Cilj istraživanja je upoznavanje sa oblicima i mehanizmima razvoja nasilja u školi u našoj sredini. Pored toga, praktični cilj ove vrijedne knjige je da se na osnovu rezultata sprovedenog istraživanja osmisli strategija za izradu programa prevencije postojećeg vršnjačkog nasilja u školi.

Knjiga sadrži 210 stranica teksta, te obuhvata 6 poglavlja i zaključno razmatranje, kao i spisak korištene literature. Struktura knjige je standardna: predgovor, zatim slijedi prvo poglavlje posvećeno kulturnom kontekstu vrijednosti; drugo poglavlje se bavi nasiljem kao obrascem ponašanja i djelovanja; treće poglavlje obrađuje nasilje u školi kao produkt poremećaja vrijednosti u društvu; u četvrtom se bavi istraživačkim radom; u petom se razmatraju agensi reprodukcije nasilja u školi; u šestom poglavlju se obrađuje uloga institucija u prevenciji nasilja u školi, dok je zaključno razmatranje ostalo na kraju.

U uvodnom dijelu knjige autor se bavi pitanjem uzroka i posljedica nasilja u školama, sa posebnim naglaskom na srednjoškolsku populaciju. Ovim problemom se do sada, sociološka nauka nije detaljnije bavila, pa iz tog razloga ovakvo istraživanje je dobrodošlo i pomoći će u rasvjetljavanju uzroka i sve više različitih oblika nasilja među školskom populacijom. Prednost autora da se bavi ovako značajnom temom ogleda se u njegovom dugogodišnjem iskustvu kao srednjoškolskog profesora i istraživanja vezanih za probleme nasilja u školi. Nasilje se, kako ističe autor na samom početku i pristupu ovom problemu, pojavljuje od samog početka institucionalnog sistema obrazovanja, ali je činjenica da se u posljednjoj deceniji 20. vijeka, ili bolje rečeno u prvoj deceniji 21. vijeka, ovakvo ponašanje od strane mladih uopšte ne krije, nego naprotiv, javno se snima, stavlja na internet stranice i prosljeđuje u javnost. Porodica, grupa vršnjaka, škola kao vaspitno-obrazovna ustanova i mediji su osnovni činioци u stasanju i razvoju mladog čovjeka, a time bitno utiču i na druge segmente koji su društveno neprihvatljivi i negativni. U ovoj knjizi dr Martić polazi od pretpostavke da su roditelji i njihovo obrazovanje i zanimanje vrlo bitni u vaspitanju djece pri odrastanju, ali da snažan uticaj na gledišta i društvene vrijednosti ima sama društvena sredina i šire okruženje u kojoj mladi čovjek odrasta i u kojoj se socijalizuje. Kod grupe vršnjaka veliku ulogu u ponašanju pojedinaca ima mišljenje i savjet vršnjačkih istomišljenika, sa kojima se provodi najveći dio slobodnog vremena. Vršnjačke grupe su vrlo opasne za ovakvo ponašanje pojedinaca i

sa njima treba imati dosta strpljenja i provoditi raznovrsnu edukaciju na promjeni načina razmišljanja i ponašanja. Škola, kao vaspitno-obrazovna ustanova, ima težak zadatak da problem nasilničkog ponašanja pojedinaca i grupa svede na najniži procenat, imajući u vidu da se ovakvo ponašanje najčešće i dešava u školi, školskom dvorištu ili u neposrednoj blizini iste. Društvo i nedostatak vrijednosti su, nažalost, u današnjim uslovima života, osnovni krivac za nasilničko ponašanje mladih, jer putem javnosti i medija mladi žele skrenuti pažnju na sebe i svoje okruženje, na svoj status i poziciju koju imaju. Tome, svakako, treba dodati nedostatak društvenih vrijednosti u zemljama u kojima se srušio stari poredak i sistem i u kome se nije uspostavio novi vrijednosni i opšteprihvaćeni sistem.

Dr Martić je sebi postavio cilj da utvrdi, na empirijskoj razini, povezanost između socijalnih i kulturnih činilaca, dakle društvenih vrijednosti, i njihov uticaj na obrazovanje mladih, a posebno u kojoj mjeri roditelji, grupa vršnjaka, škola, odnosno nastava i nastavno osoblje, kao i mediji, utiču na devijantno ponašanje mladih, te na mjere i faktore prevencije takvog ponašanja. Nasilje u školi je, kako s pravom autor konstatira, samo segment nasilja koji postoji u društvenom okruženju i svakodnevnom životu. Prema podacima i dosadašnjim istraživanjima, 65% učenika je doživjelo nasilje barem jedanput od svojih drugova. To su najčešće: vrijeđanje, ismijavanje, laganje, udaranje, otimanje, prijetnje i fizičko dodirivanje. Skoro 24% učenika je nasilje trpilo više puta. Novi oblik nasilničkog ponašanja je elektronskim putem (prijetnje SMS porukama, internetskim blogovima i sl.) i prema učenicima i nastavnicima.

Masovni mediji, televizija posebno, prema Martićevom istraživanju, podstiču nasilje i stimulišu agresivne postupke. Iz dana u dan djeca postaju svjedoci užasnih ratova, ubistava, terorističkih atentata, masakra. Nasilje koje dijete upija sa ekrana taloži se i stvara nesigurnost u njegovom vrijednosnom i moralnom kodu. Sav taj mentalitet medijskog i filmskog nasilja djeluje razorno i dovodi u pitanje tradicionalne vrijednosti na kojima počiva zajednica i društveni poredak. Djeca i odrasli postaju sumorniji, tvrđi i sve više skloni suparništvu i agresivnosti, kao stilu i načinu rješavanja svojih pitanja i odnosa prema drugima. Ovako se navikava na nasilje i tuđe nevolje, a humanost i pomoć, vrijednost života i čovjeka se potiskuju i zanemaruju. Posmatranje brutalnih scena vremenom ostavlja na svima otupljujući učinak. Prema spoznajama do kojih dr Martić dolazi, sve više svi postajemo ravnodušni. Prilikom istraživanja uticaja televizijskih programa na djecu pokazalo se da jedna od najvećih bojazni kod djece izaziva otkriće da je naizgled „dobar“ i pouzdan roditelj, u stvari, veoma nestabilna ličnost, te sklona i sama nasilju. U društvima u kojima postoji veća potreba za korišćenjem nasilja, po pravilu se javlja i veća tolerancija prema prikazivanju nasilja u sredstvima masovne komunikacije. Umjetnost, pozorište, masmediji, obiluju živim i vizuelnim prizorima užasa i mučenja. Nasilje se u umjetnosti prikazuje kao simbolička prijetnja. Za film se kaže da je najtemeljnija i najprodornija dokumentacija fenomenologije nasilja, kao da je stvoren da služi toj, a ne nekoj višoj umjetničkoj svrsi. Zaista se u filmovima često ne vidi svrha i potreba da bude prikazano

nasilje, čak kad je ono i na smislen način povezano sa opštim konceptom radnje. Tzv. naturalistički pristup prikazivanju išao je na ruku ovoj tendenciji oslikavanja nasilja i destrukcije. Čak su i filmovi svih nivoa, koji nisu težili za nasiljem kao dekoracijom, prihvatili manire i obrasce nasilja. Knjiga je teorijskog, ali i empirijskog karaktera, i temelji se na dosadašnjim teorijskim opservacijama, ali i na podacima koji su prikupljeni po različitim školama širom RS i BiH.

Autor je u empirijskom istraživanju odabrao solidan uzorak 1.500 učenika svih razreda srednjih škola. Najveći procenat problema nasilničkog ponašanja se dešava upravo među ovom populacijom i to u prvom i drugom razredu srednje škole, dok se u starijim razredima nasilje manje javlja. Istraživanje je provedeno u periodu od 2000. do 2010. godine na području grada Banja Luka i regije. U tom odabiru dr Martić se rukovodio načelom reprezentativnosti, jer grad Banja Luka broji oko 350.000 stanovnika, što čini opravdanom pretpostavku da je omladinska populacija ovdje dovoljno heterogena, obimna i društveno značajna, što ispunjava uslove istraživanja. Najveći broj srednjih škola se nalazi u gradu, što znači u centru zbivanja. Banja Luka je centar kulturnih zbivanja i promotivni centar sa najvećim brojem medija u Republici Srpskoj. Ovaj grad ima karakteristike i drugih razvijenih sredina u BiH i podaci koji su dobijeni odražavaju opštu sliku stanja nasilja među mladim na prostoru BiH.

Rezultati koji su dobijeni detaljnim istraživanjem koje je autor iznio u knjizi, omogućavaju poduzimanje odgovarajućih naučnih, društvenih, političkih i drugih organizacionih, institucionalnih i sistematskih mjera iz predmeta istraživanja, a radi poboljšanja i unapređenja stanja u društvu i novi organizirani rad obrazovnih institucija. Ova knjiga osvjetljava socijalnu i kulturnu pozadinu problema nasilničkog ponašanja kod mladih.

Autor je koristio literaturu poznatih i priznatih naučnika i autora koji se bave ovim ili sličnim problemima u društvu.

Na kraju konstatujemo da se radi o izuzetno značajnoj i nadasve aktuelnoj oblasti, ne samo sa teorijskog, već i istraživačkog aspekta, koja osvjetljava društveni problem, ne samo kod nas nego u svijetu. Knjiga je utoliko značajnija, jer se radi o sociološkoj temi, što je u našim uvjetima empirijsko zanemareno. Knjigu sa zadovoljstvom preporučujemo čitaocima, a prije svega sociolozima, pedagogima, prosvjetnim radnicima, stručnim saradnicima, studentima, đacima i njihovim roditeljima.

Prof. dr Salih Fočo

Prof. dr Ivo Komšić

Filozofski fakultet Univerzitet Sarajevo